

"אז ישיר ישראל
את השירה הזאת :
עלי באר ענו לה.
באר חפרוה שרים
כרוה נדיבי העם
במחוקק במשענותם" (במדבר כ"א, יז-יח)

השיר כמחולל שינוי

בשנת תש"ד, מעל דפי עיתון מחתרת לוחמי חירות ישראל "החזית" כתב אבי עליו השלום, ישראל אלדד : "אין
אנו רשאים ואין אנו יכולים להכחיש. ישנה לעתים הרגשה שאין אנו אלא מילים שהועתקו מתוך שיריו של
אורי צבי. שורות שירדו מעל דפי ספריו והיו לבשר ודם".
משוררים רבים קמו לישראל במרוצת אלפי שנותיו. והם נטלו מלים ותיארו בהן גבורות ישראל, מעשי גיבוריו
ותהילתם. זכה אורי צבי גרינברג למה שלא זכו לו כל המשוררים שלפניו: המילים שלו הפכו מעשי גבורה. הוא
כתב שירה אדירה שנפלה על נשמות צמאות חירות של צעירים יהודים בארץ ובגלות, והוא הצית את הלבבות
הללו. בלהט נפשו התיך ברזל ישן ועשה אותו ברזל חדש. הוא שואב גבורות מעורקי גיבורי העם המתים ומזרים
אותם בעורקי גיבורי ישראל החיים, מניע אותם לצאת לקרב, לגרש את השליט הנוכרי, לנקום דם ישראל
מאדום וערב, לכבוש את הארץ הזאת מן הפרת אל היאור, כמפה היצוקה בחומש.
את מימדי הענק של שירת אורי צבי תומכים עמודי הגבורה של עם ישראל: ענקי הרוח, והעמל, והחרב,
והמחרשה. וגיבורי ההיסטוריה היהודית דרוכים כקפיצים בשורות שירתו, ופועלים בה ככח מניע אדיר, בלי
מוקדם ומאוחר, זאבי ישראל החיים והמתים שואגים לטרף בשיריו: שאול המלך ודוד המלך, בר גיורא, אלעזר
בן יאיר, ראובני ואפילו שבתאי צבי. ואת חרב בר כוכבא הוא מבקש להביא אל תוך להט נפשו, להתיכה מחדש
לברזל קר ושקט ולתיתה בידי גיבורי ישראל של הדור הזה.
זו תמצית משמעות הגבורה בשירת אורי צבי והבנת סוג אחד של שינוי ששירי אצ"ג מחוללים בלב יחיד ובלב
רבים. לא אפוס לאומי הוא בא לפרוס בפנינו, הוא שר – ומצווה – אותנו לגבורה. הוא אוסף את הברזל. את
הגיבורים, את דם חיילי ישראל לדורותיהם: כובשי כנען בסערה, בריונים וסיקריקים ופרטיזנים. וגם את כל
החיילים היהודיים שנפלו חלל במלחמות הגויים, ואוגר דם חלוצים ומקדשי השם, אוצר כל אלו ומחיה אותם
בעצמו. שירתו לגבורה חדשה, היום וכאן, ומערה אותה לעורקנו, כאשר כאן והיום היא דרושה להצלת העם
ולתרומתו. אורי צבי אינו מטריד את עצמות מלכנו דוד בקברו מטעמים ארכיאולוגיים נוסטלגיים או אפיים –
הוא מגייס אותו להיות מצביא העם מחדש, הוא מחשל את חרבו ומגייס גם את מזמוריו, את ידיו לקרב,
אצבעותיו למלחמה.
כי אורי צבי אינו רק משורר גבורת העבר, לא רק נביא חוזה גבורת העתיד כי אם משורר מחוקק: מתוה דרך,
מצווה דרך, מגייס כחות העם ומצרפם, מצווה אותנו.

פרופ' אריה אלדד

בית מורשת אצ"ג מזמין בני נוער בגילאי 15-18
לנופשיר; יומיים חוויתיים בנושא: "השיר כמחולל שינוי",
הכוללים שיחות, סדנאות, סיורים ומפגש עם משוררים בני זמננו.
הנופשיר מוקדש לשירת **אורי צבי גרינברג**, בהשתתפות ארז ביטון, רבקה מרים ועוד,
בימים ראשון-שני, כ"ז-כ"ח בתמוז (27-28.7) בירושלים.
לפרטים: 02-6231532, 02-6251856.

• אור זיכרון

(תמונה)

עם צאת שבת – ה' בתמוז התשס"ב יצאה נשמתו של חיים יחזקאל-חזקי גוטמן הי"ד

בנופלו מות גיבורים על הגנת העם והארץ.
חזקי נולד ב"זאת חנוכה" – ג' בטבת התש"ס. חייו השמחים עברו בבית אל. הוא למד בישיבה התיכונית בבית אל, ולאחר שנת לימודים במכינה בקשת התגייס ל"עורב" גבעתי. את רוב שירותו הצבאי עשה כחובש בדוגית שבצפון רצועת עזה.

בשבת פרשת "חוקת" יצא עם חבריו לקרב עם מחבלים – קרב ממנו לא שב.

במלאת שנה לנפילתו, תיערך אזכרה ביום ראשון ו' בתמוז (6.7) בשעה 17:00 בבית העלמין בבית אל. הסעות יצאו בשעה 16:00 מביניי האומה. לאחר מכן יינתן שיעור בספר יחזקאל בבית הכנסת המרכזי בבית אל (שכונה א').

(יעקב גוטמן 02-9973365)

על יהודים בארצו של סיחון

בפרק אחד בלבד, בן 22 פסוקים, פרק י"ט במדבר, חולפת התורה על פני 38 השנים בהן "לא נתייחד עמו (עם משה) הדיבור" והיה העם נזוף. כך פותחת פרשת חוקת, בענייני פרה אדומה וטהרה מטומאת-מת, עיסוק בו עסקו ישראל באותן 38 השנים, ומיד לאחר מכן ארועי שנת ה-40, שנת סיום המסע הגדול ממצרים לכנען. סופה של הפרשה "ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן יריחו" (במדבר כ"ב, א). מקומות ואתרים שונים מצוינים בדרך הילוכה של הפרשה ובדרך הילוכם של ישראל. עיקרו של דבר – הנצחון הגדול על סיחון ועוג "ויכהו ישראל לפי חרב. וירש את ארצו מארצו עד יבוק עד בני עמון..." (במדבר כ"א, כד) ולאחר מכן לכידת יעזר ובנותיה וכבוש ארץ עוג. פירוט השטח הנכבש מידי סיחון ועוג ע"י ישראל יבוא עוד בפרשת דברים, ושם – "מערוער אשר על שפת נחל ארנון והעיר אשר נחל ועד הגלעד" (דברי ב', לו) ובסמוך "ונקח בעת ההיא את הארץ מיד שני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן מנחל ארנון עד הר חרמון" (דברים ג', ח). ערעור על זכותנו על הארץ, זו המזרחית, כבר נשמע בהפטרת חוקת, ערעור בסגנון מוכר וידוע ומאוד מאוד לא חביב "שטחים תמורת שלום", בפרשת יפתח ומלך בני עמון. סקירתו ההיסטורית ומסקנתה החד-משמעית של יפתח תסוכם בפי חז"ל בארבע מילים בלבד – "עמון ומואב טהרו בסיחון". על מלך בני עמון, הבא בטענות אל יפתח לפנות לכתובת אחרת – סיחון מלך האמורי...

לאורך הדורות ישבו יהודים במזרח הירדן, בארץ סיחון ועוג. לא נמנה כרוכל את התקופות ואת ממצאיהן, נסתפק בהארה של נקודות אחדות:

שמורת טבע יהודית בצפון הגלעד

על עצי השטים מהם הוקם המשכן במדבר מסופר במקומות שונים במקורות. בין היתר – "...אמר רבי לוי בר חיא: במגדל דצבעיא קצצום והורידום עמם למצרים ולא נמצא בהם קשר ופקע". לדעה אחת הם נשמרו בידי ישראל במצרים ולדעה אחת יעקב נטע אותם במדבר בירידתו מכנען למצרים. את מגדל צבעיא, משם קצצו את עצי השטים מקובל לזהות בצפון הגלעד, במורד אל הירמוך. מספרים חז"ל אודות "חורשות השיטים המקודשות" מעין "שמורת טבע" כלשונו של פרופ' יהודה פליקס: "אעין דשטים הוו במגדל דצבעיא והיו נוהגים בהם אסור מפני קדושת הארון. אתון ושאלון לרב חנניא, חברין דרבנין, ואמר להן: אל תשנו ממנהג אבותיכם נוחי נפש".

בתרגום חופשי: במגדל צבעיא שבצפון הגלעד היתה "שמורת טבע" של עצי שיטה, שלא נגעו בהם ואפילו נהגו בהם איסור לקטוף או לקצוץ אותם מפני "קדושת הארון", שמעצים אלו, או מדורות שקדמו להם הורידו למצרים ועשו את הארון לקרשי המשכן. באו לשאול את רבי חנניא – האם אפשר להשתמש בהם שהרי עצים אלו הם העצים שלא הורדו למצרים ולכאורה אינו פסול בשמוש בהם שמוש של חולין. אעפ"כ הורה להם רבי חנניא שלא לשנות ממנהג אבותם המנוחים, וכפי שהתנהגו קדושה בעצים אלו, כך יש לנהוג גם להבא. מעניין לציין כי בסמוך נמצא עד היום כפר קטן בשם "סמט", צורת השם "שיטה" בערבית המדוברת. בבקורנו במקום מצאנו כי במערב הכפר פזורים עצי שיטה מלבניה על פני שטח נרחב, שמא אלו הם שרידי "שמורת טבע" קדומה זו???

קהילות יהודיות בימי הביניים

בנימין מטודלה, תחת שלטון צלב, מספר ל "גלעד" (גרש? סאלט?). "ושם מישראל כמו ששים, ובראשם ר' צדוק ור' יצחק ור' שלמה..." כלומר, קהילה יהודית של כ-60 בתי אב ובראשם – בתי דין של שלשה חכמים.

מאות שנים אחריו, אשתחורי הפרחי מספר: "וכן יש עיר בעבר הירדן ושמה עג'לון – אינן עושין יום טוב אלא יום אחד" כלומר נוהגים כיהודי ארץ ישראל.

אולם על כך נטוש ויכוח. הרב"ג קורדואירו ראה ביישוב היהודי בעג'לון, במאה ה-13, שריד לקהילה מימי התנאים (!) ובבית הקברות שלה – שרידי בית קברות מימי המשנה (!) ואילו ר' יום טוב צהלון (מהריט"ץ) מצפת סבור היה שהקהילה בעג'לון, חדשה היא באופן יחסי והוא פוסק לנהוג ביו"ט – יומיים כדרך חו"ל. ועל כך כותב ר' יהוסף שוורץ: "עג'לון. עיין בתשובות מהריט"ץ סימן רי"ו. ומוכח מדבריו שבזמנו שנת ש"ל (1570) ישבו בה מבני עמו".

נמצאנו למדים כי בעג'לון (או בסמוך אליה) התקיים יישוב יהודי במהלך ימי הביניים. בבקורנו באזור (בט"ו בשבט תשנ"ו) הראנו שומר האתר בחרבת לסתב הסמוכה (שיש הרוצים לזהות בה את "תשב", ממנה בא אליו התשבי...) באר מים עתיקה הידועה בשם "ביר אל יהודי". רמז? הוכחה??

זאב ח. ארליך (ז'אבו), עפרה

"זאת חוקת התורה"

'חוקה' אין משמעותה רק גזירה 'מוזרה' שטעמה נסתר.
חוקה הינה ביטוי לחוק קיים לעדי-עד כחוקי הטבע:
החוק הטהרה והעברת הטומאה זהו 'חוק פרה אדומה'
אשר שורשה נעוץ בסילוק המיתה מיסודה והעלאת העולם מחטאו.
וזוהי שאיפת ישראל לבניין האומה ולשיבה לארץ החיים
להסיר את המוות ומארתו ולבער את רוח הטומאה מן הארץ"
(הראי"ה קוק, אורות ישראל ותחייתו י', כ)

וזוהו חוק הדבקות לנצח בין עם-ישראל-חי לבין ארצו ארץ החיים:
"זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור
אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק
ויעמידה ליעקב לחוק לישראל ברית עולם
לאמור: לך אתן את ארץ כנען חבל נחלתכם
בהיותכם מתי מספר כמעט וגרים בה" (דברי הימים א' ט"ז, טו-יח)
לפיכך לא יוכלו כל הפלפולים המשפטיים וכל הנימוקים הביטחוניים והדמוגרפיים
לבטל חוק זה אשר הוחק מימי קדם – לאלף דור!
וכל הדבקים בארץ ומתנחלים בה – מה טוב חלקם ומה יפה ירושתם
כי הם הם "שומרי חוק" – ולוואי וירבו כמותם.

איש מוזר

בְּדֶרֶךְ לְכָאן פָּגַשְׁתִּי אִישׁ מְאֹד מוֹזֵר,
שֶׁהָלַךְ כְּמוֹ סֶהְרוֹרִי מִמַּלְמֶל לְעֶצְמוֹ בְּשֶׁקֶט וְאָמַר
עַל מִשְׁכְּבֵי בְּלִילוֹת אֲנִי שׁוֹמֵעַ קוֹל פְּעָמוֹן גָּדוֹל מְצַלֵּץ
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שִׁיכָת לָעַם יִשְׂרָאֵל.

וּבִקְוִמִי בִּבְקָר אֲנִי חוֹזֵר וְאוֹמֵר וְכְמוֹ מִתְפַּלֵּל
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שִׁיכָת לָעַם יִשְׂרָאֵל

וְהֵד עוֹנָה לִי מִן הַגָּאִיוֹת וְהַזְרִיחָה בְּהָרִים יָפָה לְהֵלֵל
וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שִׁיכָת לָעַם יִשְׂרָאֵל.

וְכָךְ בְּקוֹל עֲנוּת וְכָךְ בְּקוֹל יֵלֶל וְכָךְ יוֹמָם וְלַיִל
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שִׁיכָת לָעַם יִשְׂרָאֵל.

וְהִיא שִׁיכָת לֹו – לֹא כָּדִי לְהַחֲזִיק בָּהּ חֵיל כְּבוֹשׁ אוֹ חֵיל מַצָּב
הִיא שִׁיכָת לֹו – כָּדִי לְבָנוֹת בָּהּ אֶת בֵּית חֲלוּמוֹתָיו
וְכָךְ בִּהְקִיץ וּבְחֲלוֹם וּמִדּוֹר לְדּוֹר וּמִתּוֹךְ הַרְגֵּל
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שִׁיכָת לָעַם יִשְׂרָאֵל.

אִישׁ מוֹזָר – אֲמֶרְתִּי – תִּתְּבֵּשׁ, סִיסְמָה כָּל-כָּךְ יִשְׁנָה
הָרִי אֶתָּה מְחוּץ לְתַחוּם וּמְחוּץ לָקוֹ וּבַעֲקָר מְחוּץ לְאַפְנָה
אֲבָל הָאִישׁ הַמוֹזָר לֹא עָנָה לִי – הוּא לֹא עָנָה...
וְאִזּוֹ רָאִיתִי מִסָּבִיב אֶת הָעֲשָׂרוֹת וְאֶת הַמְּאוֹת וְאֶת הָאֲלָפִים
אֲנָשִׁים כָּל-כָּךְ מוֹזָרִים, אֲנָשִׁים כָּל-כָּךְ יָפִים
וְקוֹלָם בְּמִקְהֵלָה גְדוֹלָה כָּרַעַם הָרְחוֹק מִתְּגִלְגָּל
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שִׁיכָת לָעַם יִשְׂרָאֵל.

וְאִזּוֹ – מִיִּשְׁנָת לֹלָא תִּקְנָה וְסִנְטִימֶנְטָלִית לֹלָא רַחֵם – אֲמֶרְתִּי
אֲנָשִׁים מוֹזָרִים – לֹו יִהְיֶה חֶלְקִי עִמָּכֶם!

נעמי שמר

כמה טוב לשמור חוק!

"זאת חוקת התורה..."

ויקחו אליך פרה אדומה תמימה" (במדבר י"ט, א-ב)

"לפי שהשטן ואומות העולם מונין (מצערים) את ישראל

לומר: 'מה המצווה הזאת ומה טעם יש בה?'

לפיכך כתב בה 'חוקה'. גזירה היא מלפני

ואין לך רשות להרהר אחריה" (רש"י).

דברי רש"י אלה, מקורם בגמרא במסכת יומא (ס"ז ע"ב):

"תנו רבנן: 'את משפטי תעשו, ואת חקתי תשמרו... אני ה' (ויקרא י"ח, ד).

'את משפטי תעשו' – דברים שאלמלי נכתבו, דין הוא שיכתבו ואלו הם: עבודת כוכבים, וגילוי עריות ושפיכות דמים וגזל ו'ברכת' השם.

'ואת חקותי תשמרו' – דברים שהשטן משיב עליהם ואומות העולם משיבות עליהם, ואלו הם: אכילת חזיר, ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח. ושמא תאמר: מעשי תוהו הם, תלמוד לומר 'אני ה''. אני ה' חקקתי ואין לך רשות להרהר אחרי."

הבחנה זו שבין 'חוקים' ל'משפטים' מחייבת עיון יסודי, ובמסגרת זו נבקש להאירה לאור שיטתו של הרמב"ם, ב'יד החזקה', ב'שמונה פרקים' וב'מורה נבוכים'.

כנקודת מוצא יש להבהיר, כי טעות לחשוב שאין החוקים אלא גזירות שרירותיות שקבע הבורא באקראי כדי להטיל את מרותו ויכול היה להמירן באחרות, כגון לצוות עלינו לקרוא "קוריקוקו" בכל יום, או לזרוק ל'כפרת עוונות' – חתול שחור לתוך הבור.

נקודה זו מבהיר הרמב"ם ב'מורה נבוכים' (ג. כו) וכה דבריו:

"ייסוד מוסכם הוא שכל המצוות יש להן תכלית מועילה במציאות, 'כי לא דבר ריק הוא מכס' (דברים ל"ב, מו) ונאמר בנבואה: 'ולא אמרתי לזרע יעקב תוהו בקשוני אני ה' דובר צדק מגיד מישרים' (ישעיה מ"ז, יט)."

נמצא אפוא שלחוקים ולמשפטים גם יחד יש טעם והגיון, וכל ההבחנה אינה אלא בין משפטים שטעמם גלוי, לבין חוקים שטעמם נסתר.

לאור ההכרה שגם לחוקים יש טעם, זכאים אנו לנסות לחשוף את צפונותיהם כמידת יכולתנו, אך יש לעשות זאת בזהירות וענווה הנדרשים לעיסוק בדברים נסתרים, ועל כל כתב הרמב"ם ביד החזקה בסוף 'הלכות מעילה' (ח.נ.):

ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה לידע סוף עניינם כפי כוחו, והדבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עולה, אל יהי קל בעיניו לא יהרוס אל ה' פן יפרוץ בו".
ואכן בדרך זו הלכו טובי ההוגים בישראל – ראשונים כאחרונים – עמלו לבקש טעמים עמוקים ולפענח צפונות גם של חוקים סתומים "...ולידע סוף עניינם כל אחד כפי כוחו". חכמים אלה לא סטו חלילה כמלוא הנימה מדברי חז"ל הקובעים: "חוקה חקקתי, גזירה גזרתי ואין לך רשות להרהר אחריי" שכן אין כוונת חז"ל למנוע את ההרהור בטעמי החוקים, אלא להזהיר מפני פקפוק וזלזול בערכן של חוקים שאין ההוגה מוצא להם טעם, כדברי הרמב"ם: "והדבר שלא ימצא לו טעם... אל יהי קל בעיניו".

אלא שעדיין ניצבת לפנינו שאלה עקרונית: מדוע הסתירה התורה את טעמים של החוקים מעינינו ולא חתמה אותו בלבנו ובנפשנו כשם שעשתה בשאר המצוות? האמנם נועד הדבר רק כדי להעמיד אותנו בנסיון כנגד השטן ואומות העולם?

דומה שיש להסתר זה ערך גדול לכתחילה בבניין האמונה בנפש האדם.
כי הנה במצוות שטעמן גלוי הופך טעם המצווה להיות המניע העיקרי לקיום המצווה וחלק אינטגרלי ממנה, אך לעומת זאת בחוקים שטעמם נסתר, המניע הבלעדי לקיום החוק הינו הרצון לעשות את רצון ה' ללא כל טעם נוסף, ועצם הסתר טעמי החוקים נועד לחדד ולהעצים את הדבקות בה' ובמצוותיו ללא כל 'חציצה' של טעמי מצוות.

מנקודת מבט זו יש לחוקים שטעמם נסתר, ערך הגבוה מערך המשפטים, ונקודה זו מבהיר הרמב"ם בהמשך דבריו בסוף הלכות מעילה: "הרי נאמר בתורה: 'ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם' (ויקרא י"ט, לו). אמרו חכמים: 'ליתן שמירה ועשייה לחוקים כמשפטים' (תורת כהנים פרשת קדושים). וה'עשיה' ידועה, והיא – שיעשה החוקים, וה'שמירה' – שיזהר בהן ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים... שנאמר: 'כל מצוותך אמונה'. והקדימה תורה צווי על החוקים – שנאמר: 'ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם' (ויקרא י"ח, ה)".

הבדל זה שבין חוקים למשפטים אינו נוגע רק לרובד הפילוסופי אלא יש לו השלכות גם לתחום הפסיכולוגי. ועל היבט זה עומד הרמב"ם בהקדמתו לפרקי אבות הנובעת בשם "שמונה פרקים".
בפרק השישי מ'שמונה פרקים' עומד הרמב"ם על ההבדל שבין "הישר" המעולה הנזהר מעבירות ועושה מצוות באהבה – מתוך נזדהות מלאה, לבין "הכובש" – הנפתל עם יצרו המושכו לדבר עבירה, אך מושל בנפשו ועושה טוב.

בסוגיה זו מציב הרמב"ם מחלוקת – כביכול – בין הפילוסופים לבין חכמי ישראל: לדעת הפילוסופים "הישר" הינו יותר טוב ויותר שלם מן המושל ביצרו, ואלו לדעת חכמי ישראל המתאווה לעבירות ומושל בנפשו טוב ושלם יותר שהרי אמרו: "אל יאמר אדם אי אפשי (אין רצוני) לאכול בשר בחלב, אי אפשי ולבוש שעטני, אלא אפשי ואפשי, ומה אעשה ואבי שבשים גזר עלי".

אך הרמב"ם, שאינו יכול להשלים עם סתירה בין הפילוסופיה לחכמת ישראל בשאלה כה יסודית קובע כי "דברי שני המאמרים אמת ואין ביניהם מחלוקת כלל", אלא שכל אחד מדבר על סוג שונה של מצוות. הפילוסופים מתייחסים למצוות ולמשפטים שטעמם גלוי וקרוב ללב כגון שפיכות דמים וגניבה, גזל ואונאה, ואלה וודאי ראוי לעשותם לכתחילה מתוך הזדהות ללא מאבק לכיבוש היצר, ואילו חכמים מתייחסים למצוות השמעיות כגון שעטני ובשר בחלב, "שאלמלא צוותה עליהן תורה לא היו רעות כלל, ולפיכך אמרו בהן שצריך האדם להניח נפשו על אהבתן, ולא ישים מונעו מהן אלא התורה".

דומה ש'חילוק' נפלא זה של הרמב"ם בין חוקים ומשפטים מקבל משמעות מיוחדת דווקא לאור הדברים שבוארו לעיל, בדבר ערכם המיוחד של החוקים.

הרמב"ם מלמד אותנו שאל לו לאדם 'לחנך' את עצמו לומר: "חזיר – זה מגעיל אותי" או "בגד שעטני – זה דבר מכוער", אלא אדרבה! עליו לומר: הייתי אוכל חזיר בכיף ומתהדר בבגד שעטני, אבל איני עושה זאת מסיבה אחת ויחידה; מפני שאבי שבשמים גזר עלי חוקים אלה והסתיר ממני במכוון את טעמם, כדי שאקיים אותם רק מפני שזה רצונו יתברך.

ומאידך – אותן מצוות שטעמן גלוי ובפרט 'מצוות שבין אדם לחברו', על האדם להשיב אל נפשו, שריבון העולמים קרבן אל לבו כדי שיעשה אותן מתוך הזדהות נפשות, ואם יעשה אותן ולבו בל עמו הרי שלא ימצא את כוחות הנפש שניטעו בו ולא יעשה את רצונו יתברך בשלמותו.

על נקודה זו כתב הראי"ה קוק דברים עזים ונועזים:

"ממקור החסד צריכה אהבת הבריות להתפרץ, לא בתור חוק מצוה, כי אז תאבד את זהרה, כי אם בתור תנועה נפשית עזה... אבל ברור הוא, שאם אך תרחק אהבת הבריות ממקורה הא-לוהי יקמל פירחה..." (מוסר הקודש, עמ' שי"ח).

דוגמא מוחשית לכך חוויתי בעת שרותי בצה"ל:

אחד מחברי – תלמיד ישיבת הסדר – שלח להוריו מכתב ובו כתב: "למען האמת, אני 'שפוך' לגמרי אחרי מסע מפרץ, ואין לי כל חשק לכתוב לכם, אבל מה אעשה ואני חייב בכיבוד אב ואם..."
אותו חבר סיפר לי שהוריו כה נעלבו עד שהשיבו לו: "אם זה מה שיש לך לומר, עדיף שלא תשלח לנו יותר אף מכתב..."

ואכן בתגובה מוצדקת זו מצד ההורים, באה לידי ביטוי ההבחנה בין חוקים ומשפטים.
בחוקים – כאיסור חזיר ופרה אדומה – מן הראוי לומר: "מה אעשה ובוראי גזר עלי", אבל במצוות הקרובות ללב כגון אהבת רעים ומצוות כיבוד אב ואם, אמירה כזאת פשוט מעליבה...

"אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת
תורה ומצוות חוקים ומשפטים אותנו לימדת"
ומיניה וביה אתקלס עילאה לעילא ולתתא.

חנן פורת

• אורות מן השטח

בשורה משמחת! נוספו 5 אוטובוסים ביום לקבר רחל

החל מיום שלישי, א' בתמוז, ניתן להגיע לקבר רחל אמנו בכל שעות היום. נוספו עוד חמש יציאות לקו האוטובוס ירושלים-בית לחם לתקופת ניסיון של שלושה חודשים. אם האוטובוסים יהיו מלאים - הם ימשיכו לפעול. לנוכח הדיבורים על העברת השליטה בבית לחם, נוכחות יהודית גדולה בקבר רחל אמנו חשובה ביותר. עשו מאמץ להגיע לקבר רחל בקו החדש. לפרטים: 056-530537.

תערוכת "חדרים"

ביום שלישי ח' בתמוז (8.7) בשעה 16:30 תיערך פתיחת תערוכה של "בית מדרש יוצר" במעון, דרום הר חברון. בתערוכה מציגות נשים הלומדות בבית המדרש יצירות רישום, שמן, כיור בחומר ופיסול בחומרים שונים. החלה ההרשמה לשנת הלימודים הבאה לתוכנית דו שנתית של מדריכות אמנות ברוח אמונית. לפרטים: 02-9963769.

מכללת הרצוג

כנס נוער השלישי בנצרים

זו השנה השלישית בה מתקיים בנצרים כנס לבני נוער מכל רחבי הארץ. הכנס, פרי יוזמתם של בני הנוער מנצרים, יעסוק בנושא: "אתה ואני נשנה את העולם", מה תפקידנו כנוער בהתמודדות עם הבעיות האמיתיות של עם ישראל, בהשתתפות: הרב אלישע וישליצקי, הרב חנן פורת, הרב משה הגר, מוטי יוגב, הסופר עזרא יכין ועוד. בסוף הכנס תתקיים הופעת ענק של "לכתחילה". הכנס יתקיים אי"ה ב"ד בתמוז (14.7). הסעות מכל רחבי הארץ. לפרטים: אבישג 055-236536, שירה 051-919396.

• לאור ההלכה

מידת הכעס

מידת הכעס מידה רעה מאוד. ואמרו חכמים שהכועס דומה לעובד עבודה זרה. ואמר שם רבי אבין שהמקור לכך מהפסוק לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר (תהילים פא), איזהו אל זר שיש בגופו של אדם - הוי אומר זה יצר הרע" (שבת קה, ב). ועוד אמרו: "כל הכועס - כל מיני גהינם שולטים בו" (נדרים כב, א). ועוד אמרו: "כל הכועס - אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו" (נדרים כב, ב). ואמר אליהו לרב יהודה: אל תכעס ולא תחטא (ברכות כט, ב).

השאלה היא, האם אסור לאדם להרגיש רע מאוד ממעשה שלילי שנעשה כנגדו או ממעשה עוולה, עד שירגיש שדמו עולה לראשו?

לכאורה מדברי הרמב"ם משמע שאסור. וכך כתב בהלכות דעות (ב, ג): "ויש דעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינוניות אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר... וכן הכעס מדה רעה היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר, וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו. ואם רצה להטיל אימה... כדי שיחזרו למוטב, יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי לייסרם ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו... לפיכך צוו להתרחק מן הכעס עד שינהיג עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכעיסים וזו היא הדרך הטובה, וכו'".

ולכאורה קשה, היאך רוצה התורה שלאדם יהיה אכפת מתיקונו של עולם וכאשר נעשים לפנינו מעשי עוולה לא ירתח. וכן מצינו שאחר שראה משה רבנו את העגל והמחולות חרה אפו ושיבר את הלוחות (שמות לב, יט). וכן נאמר על שאול כששמע את מעשי הרעים של נחש העמוני, "וַתִּצְלַח רוּחַ אֱלֹהִים עַל שָׁאוּל כְּשֶׁמְעוֹ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיַּחַר אָפוֹ מְאֹד" (שמואל א' יא, ו). וכן מצינו בתורה מספר פעמים חרון אף אצל ה'. ולא כאן המקום

לפרט את כל המקומות שנאמר בהם חרון בדרך חיוב. אמנם אי אפשר לחדד שפעמים רבות החרון והקצף המופיע בתנ"ך מבטא אובדן שליטה מסוים ומעשים רעים. [נעיין גם אצל הקצף של משה על בני אהרן (ויקרא י, טז), ועל פקודי החיל (במדבר לא, יד)].

ואכן אמרו בזוהר (ח"א קפד, א, בתרגום): "יש כעס ויש כעס, יש כעס שהוא מבורך מלמעלה ומלמטה, ויש כעס שהוא מקולל מלמעלה ומלמטה".

כאשר הכעס גורם לאדם לאבד את שיקול דעתו, עד שהוא עלול לעשות דברים שאח"כ יצטער מאוד עליהם, הרי שנפשו נפלה שבי בכעס. וזוהי בחינה של עבודה זרה, שבאותה שעה רק דבר אחד מעניין ומעסיק אותו, כעובדי עבודה זרה שעובדים לאחד מן הכוחות שבטבע. הבחינה לכך היא, כאשר אדם כועס על דבר שאדם פלוני עשה, היאך יגיב אם בתוך כעסו יאמרו לו, אבל פלוני עשה גם מעשים טובים. אם יודה על האמת, ויאמר אע"פ כן על דבר פלוני אני כועס, הרי שהוא שפוי, אבל אם יכחיש כל דבר טוב שעשה, זהו הכועס שדומה לעובד עבודה זרה.

וזוהי הדוגמא שנתנו חז"ל, שאדם מתחיל לשבור את כליו מרוב כעסו, הרי שבמקום לעשות דבר מועיל הוא מתחיל לפגוע בעצמו. והתנהגות כזו מותרת רק אם היא נעשית מן השפה ולחוץ. אולם כאשר אדם מדבר בחוס וברגש על דברים שמסעירים את לבבו, ומוכן להתאמץ מאוד כדי לתקנם, אין בזה פגם, וזוהי הריתחא החיובית.

אמנם לפי הרמב"ם, מפני סכנתה של מידת הכעס, יש ללכת כנגדה עד הקצה האחרון. ומכל כעס צריך להתרחק ואפילו כשהוא בשליטה ומעורר לתיקון. ובשמונה פרקים כתב, שעל הכעס נענש משה רבנו במי מריבה.

הרב אליעזר מלמד